

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

**Соціально-психологічний факультет
Кафедра мовної підготовки**

**МОВА В ПРОФЕСІЙНОМУ ВИМІРІ:
КОМУНІКАТИВНО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ**

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
17–18 грудня 2014 року**

Частина I

Харків 2014

концепту. На підставі цього можна виокремити категорію лінгвософської концептосфери як парадигми концептів, що репрезентує світоглядно-філософські пріоритети в мовній картині світу. Під концептосферою мовної особистості розуміють парадигму концептів у структурі мово мислення індивідуума, що формується в ментальній сфері і матеріалізується у вербальному коді мовця. Концептосфера, побудована у відповідності з семантичними полями універсаму, репрезентує ментальний авторський світ. Нами застосовується поняття індивідуальної концептосфери мовної особистості як одного з варіантів національної мови, що містить як загальний культурний досвід, так культурну індивідуальність концептоносія.

Індивідуальна концептосфера – це семантичний простір мовної особистості, сформований на базі лінгвоментального авторського світу, який актуалізується в концептах, когніотипах та парадигматичних системах. Індивідуально-авторська концептосфера становить собою взаємозумовлену сукупність концептів, що перебувають у тематичних і асоціативних зв'язках одне з одним, характеризують онтологічний і гносеологічний світ, зумовлений світобаченням і ментальністю мовця.

Дослідження концептосфери стимулюється проблемами соціуму, що вимагає від науковців обґрунтованих комунікативних і лінгводидактичних стратегій успіху та мовних засобів контролю над будь-якою ситуацією. Потребує уваги і низка питань соціолінгвістичного плану, зокрема особливості функціонування української мови у військовій сфері, умови вибору моделей мовної поведінки, які б допомагали повною мірою зреалізувати ознаку української мовної свідомості і сприяли б розв'язанню професійних завдань рятівників.

*Роман Латишев, Лариса Тороповська
Харків*

ДИСКУРС ЯК ЯВИЩЕ СУЧАСНОГО КОМУНІКАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Виникнення дискурсології стало наслідком поступального розвитку цілої низки нових наукових напрямів психології, філософії, соціології, логіки тощо, кожному з яких властиве лише часткове трактування дискурсу та однібічне бачення механізму його розгортання. Вихід когнітивізму за межі «психологічного поля» окремої особи у сферу комунікативної взаємодії потребує появи й відповідної науки, здатної на наукових засадах визначити суть та природу дискурсу, вивести його суспільно-корисні функції, дати всебічно обґрунтовану характеристику механізму формування та розвитку.

На відміну від лінгвістики тексту, яка зосереджується на суто мовних аспектах побутування тексту, аналіз дискурсу передбачає перенесення акцентів із формально-

лінгвістичних характеристик дискурсу на позалінгвальні чинники його породження в різних комунікативних середовищах, за тих чи інших обставин комунікації як соціальної дії.

Для аналізу дискурсу найбільш плідним і науково доцільним є комплексний за своєю суттю метод дискурс-аналізу, що полягає у виявленні та вивченні як вербальних компонентів, так і прагматичних чинників, і включає в себе увесь методологічний арсенал лінгвістичних і суміжних із ними дисциплін, передбачаючи залучення методологічного інструментарію культурно-породжувального, конversaційного, критичного, соціально-когнітивного, лінгвістичного, соціолінгвістичного та інших видів аналізу, що дає змогу глибоко і всебічно дослідити суть того чи іншого виду дискурсу.

Розгортання дискурсу відбувається завдяки розв'язанню суперечності між формами спілкування – монологічною, яка переборює ситуативну зв'язність висловлювання діалогу, та діалогічною, яка переборює односпрямованість і, відповідно, односторонність повідомлення про ситуацію.

У мовній діяльності комуніканти підтримують подвійний зв'язок – ситуативний і контекстуальний. Дискурс, що народжується у сфері цього зв'язку, може бути як ситуативно-зумовленим, так і вільним від ситуації, самодостатнім у змістовому плані. За умови ситуативної незалежності головний змістотвірний момент (суперечність) міститься всередині самого дискурсу, у разі ж ситуативної зумовленості головна суперечність, що спричиняє мовленнєву регуляцію, є зовнішнім чинником, оскільки виходить за межі власне дискурсу.

Подолання суперечності відбувається лише в умовах реальної комунікації – саме тоді й можна вести мову про справді комунікативний або розмовний дискурс. Ідеальною для розмовного дискурсу мовленнєвою ситуацією є така, за якої діалог не спотворюється ні випадковим впливом зовнішніх чинників, ні перешкодами, що виникають у самій структурі комунікації. Одним з основних чинників формування будь-якої моделі розмовного дискурсу (кодової, інференційної чи інтеракційної) є комунікативний акт, у котрому беруть участь комуніканти, що у формі безпосереднього чи опосередкованого діалогу творять висловлювання (тексти) та інтерпретують їх засобами національної мови.

Дискурс породжується низкою лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників (ситуативна конкретність, пресупозиція, національно-культурна традиція). Основними параметрами його змісту виступають формально-логічний, ціннісний, семантичний, соціально-психологічний, текстово-логічний, організаційний, технічний. Розмаїття комунікативних ситуацій, у яких відбувається дискурсивна діяльність, породжує, відповідно, і видове розмаїття дискурсів.

Таким чином, дискурс як довершена форма комунікації, як явище комунікативного середовища виявляється водночас необхідною переду-

мовою його ефективного функціонування. Основною особливістю дискурсу в цьому плані вважаємо його здатність до розвитку під дією внутрішніх факторів.

Становлячи передусім мовний потік, мову в її постійному русі, що вбирає в себе все розмаїття історичної епохи, індивідуальних і соціальних особливостей комунікантів та тієї комунікативної ситуації, у якій відбувається спілкування, дискурс стає відображенням національного менталітету й культури у всіх її проявах.

Дискурс як явище сучасного комунікативного середовища є результатом мовленнєво-комунікативної діяльності. Однак, усупереч поширеним у сучасній науці думкам про комунікативну завершеність дискурсу, він завдяки своїй комунікативно-діалогічній природі постійно розвивається, набуваючи дискретних характеристик.

Ключовим моментом у розвитку дискурсу – як ситуативно-зумовленого, так і ситуативно-вільного – є суперечність у сферах *суб'єкт/суб'єкт*, *суб'єкт/об'єкт* або *суб'єкт/цінність*. Дискурс може бути спрямованим на попередження суперечності, на її подолання чи, навпаки, загострення.

Подолання суперечності відбувається лише в умовах реальної комунікації – саме тоді й можна говорити про справді розмовний дискурс. Ідеальною для розмовного дискурсу мовленнєвою ситуацією є така, за якої діалог не спотворюється ні випадковим впливом зовнішніх чинників, ні перешкодами, що виникають у самій структурі комунікації. Подібна мовленнєва ситуація унеможливорює перекручення дискурсу, зумовлюючи таку структуру комунікації, яка створює однакові (симетричні) умови вибору та здійснення мовленнєво-комунікативних дій для всіх учасників.

Для того, щоб створити більш-менш адекватну та цілу картину розмовного дискурсу, щоб простежити, яким чином окремі точки субстанції та структури розмовного дискурсу, які перебувають у залежності одна від одної та від реального світу, тяжіють до формування в певну систему і як ця система функціонує, слід пам'ятати, що й сам розмовний дискурс та будь-який його аналіз у дійсності являють собою відкритий нескінченний процес.

Володимир Муляр
Житомир

ПРО ДЕЯКІ МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВИ

Як відомо, науковий аналіз будь-якого об'єкта передбачає відповідну методологію. Ще більше це питання загострюється, коли в поле зору науковця потрапляє такий складний і, безсумнівно, цікавий феномен, як людська мова. Причому такий висновок однаковою мірою стосується як